

مجله علوم تربیتی و روانشناسی

دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۳۸۲

دوره سوم، سال دهم، شماره‌های ۱ و ۲

صص : ۴۴-۲۵

تاریخ دریافت مقاله: ۸۱/۸/۸

بررسی مقاله: ۸۱/۲/۲۸

پذیرش مقاله: ۸۲/۶/۳۰

مقایسه شباهت ارزشها، و نگرشها در زوجهای عادی و متقاضی

طلاق شهر اهواز

دکتر یوسفعلی عطاری*

دکتر حسین شکرکن*

مسعود رستمی**

چکیده

در این پژوهش شباهت زوجهای عادی از لحاظ ارزشها (نظری، هنری، مذهبی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی) و نگرشهای فرزندپروری (وابستگی شدید، بی‌اعتنایی و سلطه‌گری)، نگرش به آموزش و پرورش و نگرش خانواده‌گرایی با زوجهای متقاضی طلاق شهر اهواز مورد مقایسه قرار گرفت. در این تحقیق متغیرهای شباهت ارزشها و نگرشها به عنوان متغیرهای وابسته و متغیر خانواده‌های عادی و متقاضی طلاق به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شد. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از: ۱. شباهت زوجهای عادی در ارزشهای ششگانه بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است. ۲. شباهت زوجهای عادی در نگرش به آموزش و پرورش، نگرش خانواده‌گرایی و نگرشهای فرزندپروری شامل سه نگرش بی‌اعتنایی، سلطه‌گری، و وابستگی شدید بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

*- عضو هیات علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

** - کارشناس ارشد رشته مشاوره دانشگاه شهید چمران اهواز

نمونه تحقیق شامل ۱۰۰ زوج بود. ۵۰ زوج شامل زوجیهایی بودند که به صورت تصادفی از میان زوجهای متقاضی طلاق که به مرکز مشاوره مراجعه نموده بودند انتخاب شدند و ۵۰ زوج مربوط به زوجهای عادی بود که از خانواده‌های وابسته به زوجهای متقاضی طلاق انتخاب گردیدند. بررسی فرضیه‌های تحقیق، از مقیاس ارزشهای آلپورت، ورنون و لیندزی، مقیاس نگرشهای فرزندپروری، مقیاس نگرش خانواده‌گرایی و مقیاس نگرش به آموزش و پرورش استفاده به عمل آمد. نتایج تحقیق نشان دادند که شباهت زوجهای عادی در ارزشهای هنری و اقتصادی و مقیاس بی‌اعتنایی نگرش فرزندپروری، همچنین در نگرش خانواده‌گرایی و نگرش به آموزش و پرورش بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است. در سایر موارد تفاوت معنی‌داری بین دو گروه مشاهده نشد. سطح معنی‌داری در این تحقیق ۰/۰۵ در نظر گرفته شده است.

کلید واژگان: شباهت ارزشها، نگرشهای فرزندپروری، نگرش خانواده‌گرایی، نگرش به آموزش و پرورش، زوجهای عادی، زوجهای متقاضی طلاق

مقدمه

شده است. حقیقت این است که ازدواج و طلاق با هم به دنیا آمده‌اند و هر دو از قدیم بوده‌اند و هر دو برای بشر ضروری و لازم‌اند^۱.

عوامل مختلفی در وقوع پدیده طلاق نقش دارند به طوری که تحقیقات مختلفی که در این زمینه صورت گرفته است نشان می‌دهد که اختلاف می‌تواند در بروز طلاق مؤثر باشد. همچنین نوع شغل و ارتباط زوجین با همدیگر در وقوع طلاق اثر دارد (صیاد، ۱۳۷۲). جلیلیان (۱۳۷۵) به برخی دیگر از عوامل مؤثر در طلاق به شرح زیر اشاره می‌کند: میزان تفاوت سنی کم یا زیاد زوجها، برتری سطح تحصیلات

نخستین وظیفه هنجارهای اخلاقی یک جامعه تنظیم روابط دو جنس مرد و زن بر پایه‌های مناسب است انسانی‌ترین عمل تنظیم این روابط، همان ازدواج است که می‌توان آن را به عنوان اتحاد زن و مرد برای بهبود و پیشرفت آینده تعریف کرد (ستوده، ۱۳۸۰). ستوده به نقل از ولتر^۱ (۱۷۷۸) می‌گوید «ازدواج و طلاق در این جهان با هم متولد شده‌اند. شاید ازدواج چند روزی زودتر متولد شده باشد، زیرا پس از زناشویی و گذشت چند روز کار زن و شوهر به زد و خورد و طلاق کشیده

^۱ - Voltaire

زنان، اختلاف در عقاید، شناخت ناکافی از همسر قبل از ازدواج، پایین بودن میزان تصور از مشکلات پس از طلاق، نظر مثبت خانواده فرد نسبت به طلاق، وقوع طلاق در بستگان، تفاوت قومیت میان خانواده‌های زوجین، برآورده نشدن انتظارات از نقش همسری و برهم زدن تعادل و عدم برابری هزینه و پاداش مبادله از نظر فرد. ملازاده (۱۳۷۲) در تحقیق خود دریافت که سازگاری زناشویی زوجهایی که همانندی بیشتری در خصوصیات شخصیتی خود دارند بیشتر از زوجهایی است که در آستانه طلاق قرار دارند.

آموتو و راجرز^۱ (۱۹۹۹) در تحقیق خود روی نگرشهای افراد مطلقه دریافتند که: نگرش مطلوب به طلاق داشتن در طولانی مدت باعث تخریب کیفیت ازدواج می‌شود. در این خصوص ستوده (۱۳۸۰) می‌گوید شاید مهمترین عاملی که باعث افزایش میزان طلاق در قرن بیستم شده است پذیرش اجتماعی روزافزون طلاق است.

برکویتز^۲ (۱۹۷۲) می‌گوید در واقع جاذبه تصور حمایت دیگران از نگرشهای ما باعث تعمیق دوستی می‌گردد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که شاید ما به این دلیل با دیگران دوست می‌شویم که به طور خودکار و بدون اندیشه گمان می‌کنیم آنها از نگرشها، ارزشها و منافع ما حمایت می‌کنند. در نتیجه، تصور مشابهت در نگرشها و منافع به نوعی رابطه دوستانه ختم می‌شود.

فرگاس^۳ (۱۹۸۰) می‌گوید اکثر دوستیها، ازدواجها یا روابط عشقی بین افرادی با زمینه‌های بسیار مشابه روی می‌دهد. بر اساس تحقیقات مختلف پیرامون تشابه نگرشها این پدیده رایج که شبیه‌ها یکدیگر را جذب می‌کنند تأیید می‌شود و به نظر می‌رسد آنچه در مورد روابط دوستانه درست است در مورد روابط زناشویی نیز مصداق دارد. مردم یکدیگر را بر اساس جور شدن انتخاب می‌کنند. آنها تمایل دارند پیش از آن که از نظر تواناییهای ذهنی به یکدیگر شبیه باشند، بیشتر از نظر جسمی و اجتماعی به یکدیگر شبیه باشند. به علاوه، زن و

² - Berkowitz

³ - Forgas

¹ - Amoto-Rogers

۲. شباهت زوجهای عادی در مقیاس سلطه‌گری نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

۳. شباهت زوجهای عادی در مقیاس وابستگی شدید نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

۴. شباهت زوجهای عادی در نگرش خانواده‌گرایی بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

۵. شباهت زوجهای عادی در نگرش آموزش و پرورش بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش است.

۶. فرضیه ششم عبارت از این است که شباهت زوجهای عادی در ارزشها بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است. با توجه به این که در این تحقیق ارزشهای شش گانه مطرح شده در پرسشنامه آلپورت، ورنون و لیندزی مورد نظر است، این فرضیه به شش قسمت تقسیم شده که در زیر ارائه شده است:

۱-۶. شباهت زوجهای عادی در ارزش نظری از زوجهای متقاضی طلاق بیشتر است.

شوهرهایی که شخصیت‌های مشابه دارند، نسبت به زن و شوهرهایی که شخصیت خاص خیلی متفاوت دارند، شادترند (آنتیل، ۱۹۸۳).

با وجود اهمیت مسأله شباهتها و نقش مؤثر آن در پایداری روابط، در کشور ما تحقیق چندانی پیرامون این مسأله صورت نگرفته است. بنابراین، بر آن شدیم تا به مقایسه شباهت ارزشها و نگرشها در دو گروه زوجهای عادی و متقاضی طلاق در شهر اهواز بپردازیم. متغیرهای مورد نظر در این پژوهش به ترتیب عبارتند از:

ارزشهای شش گانه (اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، نظری، مذهبی و هنری) و نگرشهای فرزندپروری (بی‌اعتنایی، سلطه‌گری و وابستگی شدید) و نگرش به آموزش و پرورش و نگرش به خانواده‌گرایی. با توجه به متغیرهای مورد نظر یازده فرضیه مربوط به ارزشها و ۵ فرضیه مربوط به نگرشها می‌باشند، و عبارتند از:

۱. شباهت زوجهای عادی در مقیاس بی‌اعتنایی نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

۲-۶. شباهت زوجهای عادی در ارزش اقتصادی از زوجهای متقاضی طلاق بیشتر است.

۳-۶. شباهت زوجهای عادی در ارزش هنری از زوجهای متقاضی طلاق بیشتر است.

۴-۶. شباهت زوجهای عادی در ارزش اجتماعی از زوجهای متقاضی طلاق بیشتر است.

ابزارهای تحقیق

در این تحقیق به منظور جمع‌آوری داده‌ها از چهار نوع ابزار استفاده شده است که عبارتند از:

۱. پرسشنامه بررسی ارزشها از آلپورت، ورنون و لیندزی (۱۹۶۲).
۲. پرسشنامه نگرشهای فرزندپروری والدین^۱ (PAI).
۳. پرسشنامه نگرش به آموزش و پرورش.
۴. پرسشنامه نگرش خانواده‌گرایی.

پرسشنامه بررسی ارزشها

این آزمون برای اولین بار در سال ۱۹۳۱ به وسیله آلپورت و ورنون منتشر گردید. این پرسشنامه در سال ۱۹۵۱ به وسیله لیندزی و مجدداً در سال ۱۹۶۲ به

۵-۶. شباهت زوجهای عادی در ارزش سیاسی از زوجهای متقاضی طلاق بیشتر است.

۶-۶. شباهت زوجهای عادی در ارزش مذهبی از زوجهای متقاضی طلاق بیشتر است.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه مورد بررسی در این تحقیق زوجهای متقاضی طلاق شهرستان اهواز می‌باشند که به مرکز مشاوره خانواده مراجعه کرده‌اند و شامل گروههای مختلف سنی از (۵۰-۱۸ سال) و مقاطع تحصیلی مختلف از (بی سواد تا فوق لیسانس) می‌شدند. با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده تعداد پنجاه زوج از میان آنان انتخاب

^۱ - Parent Attitude Inventory (PAI)

کدام دارای دو جواب انتخابی است. آزمودنی با قرار دادن علامت در خانه‌های پاسخنامه تمایل شخصی خود را مبنی بر مخالف، موافقت یا ترجیح یکی بر دیگری مشخص می‌کند. جواب موافق ۳، مخالف صفر، مرجح ۲ و دیگری ۱ امتیاز می‌گیرد. بخش دوم آزمون از ۱۵ سؤال تشکیل شده است هر کدام دارای چهار جواب انتخابی است و آزمودنی باید هر چهار جواب را مطابق با اعتقاد و سلیقه خود به ترتیب ۴، ۳، ۲ و ۱ امتیاز بدهد. در هر دو قسمت به طور کلی ۱۲۰ پاسخ یا انتخاب در نظر گرفته شده است که هر ۲۰ پاسخ اشاره به یکی از ارزشهای شش‌گانه دارد.

پایایی آزمون ارزشها

پایایی این آزمون از روش دو نیمه کردن به دست آمده است. فرم اولیه آزمون در سال ۱۹۳۱ دارای اعتبار مطلوبی بود و

طور مشترک توسط هر سه محقق مورد تجدیدنظر قرار گرفت. این پرسشنامه بر اساس نظر اشپرانگر (۱۹۲۸) در مورد شخصیت انسان ساخته شده است. اشپرانگر معتقد است هر فردی دارای نظام ارزشی خاصی است که شخصیت او را شکل می‌دهد. شش تیپ شخصیتی در نظریه اشپرانگر مد نظر است که شامل: ۱. تیپ نظری، ۲. تیپ اقتصادی، ۳. تیپ هنری، ۴. تیپ اجتماعی، ۵. تیپ مذهبی و ۶. تیپ سیاسی می‌شود. شش تیپ شخصیتی اشپرانگر پایه و اساس پرسشنامه معروف ارزشهای آلپورت، ورنون و لیندزی قرار گرفت. گرایشهای ارزشی مورد ارزیابی در این پرسشنامه شش مورد می‌باشد:

۱. ارزشهای نظری، ۲. ارزشهای اقتصادی، ۳. ارزشهای هنری، ۴. ارزشهای اجتماعی، ۵. ارزشهای مذهبی و ۶. ارزشهای سیاسی پرسشنامه مزبور دارای دو قسمت است. بخش اول شامل ۳۰ سؤال است که هر

جدول ۱. ضرایب پایایی آزمون بررسی ارزشها به روشهای تنصیف و بازآزمایی

ارزشها		نظری	اقتصادی	هنری	اجتماعی	سیاسی	مذهبی
دو نیمه کردن		0,84	0,93	0,89	0,90	0,87	0,95
بازآزمایی	یک ماهه	0,87	0,92	0,90	0,77	0,90	0,90
	دوماهه	0,85	0,84	0,87	0,88	0,88	0,93

فقط میزان ارزش اجتماعی ضریب پایینی داشت. ضرایب پایانی کلیه مقیاسها، پس از تجدیدنظر افزایش یافته است (الهام‌پور، ۱۳۷۹). روش دیگری که از آن برای پایایی آزمون استفاده شد، روش باز آزمائی است. اجرای این روش بر روی ۸۷۰ نفر دانشجو دارای نتایجی است که در جدول شماره ۱ به آن اشاره شده است. در پژوهش حاضر نیز با استفاده از روش تنصیف و آلفای کرونباخ پایایی آزمون ارزشها محاسبه شده است که نتایج آن در جدول شماره ۲ درج شده است.

جدول ۲. ضرایب پایایی آزمون ارزشها به روشهای تنصیف و آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر

حجم نمونه	روش محاسبه	ارزش هنری	ارزش اقتصادی	ارزش اجتماعی	ارزش سیاسی	ارزش مذهبی	ارزش نظری
100	تنصیف	0/46	0/67	0/44	0/69	0/38	0/40
100	آلفای کرونباخ	0/51	0/58	0/47	0/54	0/46	0/44

اعتبار آزمون نیز روابط معنی‌داری به دست آمده است (آناستاری، ۱۳۶۴).

پرسشنامه نگرشهای فرزندپروری

این پرسشنامه که دارای ۳۰ ماده می‌باشد و ماده‌های آن به طور مساوی به سه مقیاس فرعی تقسیم شده‌اند توسط دروز و تی‌هان^۱ (۱۹۷۵) تهیه شده است و در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز توسط برومند نسب، شکرکن و نجاریان (۱۳۷۲) ترجمه

اعتبار این پرسشنامه بیشتر با روش مقایسه گروههای شناخته شده بررسی شده است. در نیمرخهای گروههای تحصیلی و شغلی مختلف تفاوتهای معنی‌داری در جهت مورد انتظار مشاهده می‌شوند. مثلاً، دانشجویان پزشکی در حوزه نظری و دانشجویان الهیات در حوزه مذهبی بالاترین نمره را دارند. بین نمره‌های این پرسشنامه و برخی از آزمونهای دیگر از قبیل رغبت سنج استرانگ - کمپیل یا نگرش سنج ترستون

^۱ - Drews & Teahan

اعتبار

برومند نسب (۱۳۷۲) به منظور اعتباریابی پرسشنامه سنجش نگرشهای فرزندپروری از روش اعتباریابی همزمان که نوعی اعتباریابی ملاکی پیش بین می‌باشد استفاده نمود. بدین طریق که، برای هر یک از مقیاسهای فرعی یک سؤال که در برگیرنده محتوای تمامی سؤالات آن مقیاس باشد، به عنوان سؤال ملاک تهیه کرد. سپس ضریب همبستگی بین میانگین پاسخ سؤالات هر یک از مقیاسهای فرعی با ملاک مربوطه محاسبه و به عنوان ضریب اعتبار در نظر گرفته شد. این ضرایب برای کل مقیاس ۰/۵۵، برای مقیاس سلطه‌گری ۰/۳۹۶۵، برای مقیاس وابستگی شدید ۰/۳۰۶۹ و برای بی‌اعتنایی ۰/۳۰۸۶ می‌باشد و همه ضرایب به دست آمده در سطح $P < ۰/۰۰۱$ معنی‌دار هستند. ضرایب اعتبار به دست آمده در پژوهش حاضر با استفاده از روش فوق بدین شرح است:

ضریب اعتبار برای کل آزمون ۰/۵۷، برای مقیاس سلطه‌گری ۰/۳۱، برای مقیاس وابستگی شدید ۰/۲۹ و برای

شده است. این پرسشنامه از آزمون بررسی نگرشهای والدین^۱ (PAS) که توسط شوبن^۲ (۱۹۴۹) تهیه شده بود اقتباس گردیده است. مقیاس اولیه شامل ۸۵ ماده بوده است که ۷۵ ماده آن در سه مقیاس فرعی سلطه‌گری، مقیاس وابستگی شدید^۳ و مقیاس بی‌اعتنایی مرتب شده‌اند. تعداد ماده‌های اصلی این پرسشنامه ۳۰ ماده است و ۳ ماده نیز جهت اعتباریابی در آن گنجانده شده است. نمره بالا در مقیاس سلطه‌گری نشان دهنده موافقت والدین با ماده‌های ۳، ۴، ۹، ۱۰، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۳، ۲۴ و ۲۷ می‌باشد و کسب نمره بالا در مقیاس وابستگی شدید نشان دهنده موافقت والدین با ماده‌های ۱، ۲، ۷، ۸، ۱۱، ۱۵، ۱۶، ۲۵، ۲۶ و ۳۰ می‌باشد. همچنین کسب نمره بالا در مقیاس بی‌اعتنایی نشان دهنده موافقت والدین با ماده‌های ۵، ۶، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۸ و ۲۹ می‌باشد. در این پرسشنامه از زوجها خواسته می‌شود که هر ماده را بر اساس یک مقیاس ۵ درجه‌ای از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم رتبه‌بندی نمایند.

1 - Parent Attitudes Survey

2 - Shoben

3 - Possessive

اقتصادی که تضاد بین آموزش و پرورش و کار کردن را شامل می‌شود و در محتوای آن گنجانیده شده است.

این مقیاس توسط عطاری، شکرکن و رستمی در دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز ترجمه و اعتباریابی شده است.

روش پاسخ دادن به سؤالات: آزمودنی به هر سؤال با انتخاب یکی از پنج شق مقیاس لیکرت که از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف مرتب شده است پاسخ می‌دهد.

نمره‌گذاری: برای هر ماده که به روش لیکرت درجه‌بندی شده است، به نظر کاملاً موافق به آموزش و پرورش، نمره پنج و به نظر کاملاً مخالف، نمره یک داده می‌شود. نمره سؤالات منفی باید معکوس شود. نمره آزمودنی عبارت است از حاصل جمع انتخابهایی که انجام داده است.

پایایی. رانداکویست و اسلتو پایایی تصنیف دو نمونه متشکل از ۵۰۰ مرد و ۵۰۰ زن را به ترتیب ۰/۸۲ و ۰/۸۳ ذکر کرده‌اند. همچنین روایی حاصل از آزمون مجدد را بر روی دو نمونه متشکل از ۷۰ مرد و ۷۵ زن به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۵ ذکر کرده‌اند.

مقیاس بی‌اعتنایی ۰/۳۲ به دست آمده است که همگی در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار هستند.

برای محاسبه همسانی درونی کل آزمون و مقیاسهای فرعی آن، ضرایب همبستگی به دست آمده در فرمول اسپیرمن- براون قرار داده شد و نتایج ذیل به دست آمد:

کل آزمون ۰/۷۳، مقیاس بی‌اعتنایی ۰/۴۷، وابستگی شدید ۰/۶۰ و مقیاس سلطه‌گری ۰/۴۶ محاسبه شده است.

نتایج حاصل از محاسبه پایایی آزمون با استفاده از روش آلفای کرونباخ در پژوهش حاضر بدین صورت می‌باشد: کل آزمون ۰/۷۲، مقیاس بی‌اعتنایی ۰/۴۲، مقیاس وابستگی شدید ۰/۵۱ و مقیاس سلطه‌گری ۰/۴۶.

مقیاس نگرش به آموزش و

پرورش

این مقیاس دارای ۲۲ ماده می‌باشد و در سال ۱۹۳۶ توسط رانداکویست و اسلتو^۱ براساس مقیاس لیکرت تهیه شده است. سؤالات این مقیاس به ترتیب از آموزش مؤثر در اوقات فراغت و موقعیت

^۱ - Rundquist & Sletto

مقیاس نگرش خانواده‌گرایی

این مقیاس در سال ۱۹۵۹ توسط باردیس^۱ تهیه شده است. این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت برای ارزیابی نگرش نسبت به خانواده به عنوان یک موجودیت اجتماعی طراحی شده است.

فرض بر این است که خانواده نه فقط شامل افرادی که زیر یک سقف زندگی می‌کنند می‌شود بلکه همچنین بستگانی نظیر عموها، دایه‌ها، خاله و... را نیز شامل می‌شود. این مقیاس دارای ۱۶ سؤال می‌باشد و توسط باردیس (۱۹۵۹) روی نمونه‌های مختلفی با تحصیلات متفاوت اجرا شده است.

این پرسشنامه هم توسط عطاری، شکرکن و رستمی در دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز ترجمه و اعتباریابی شده است.

روش پاسخ دادن. آزمودنیها بانتخاب یکی از گزینه‌ها که از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف مرتب شده است به سؤالات پاسخ می‌دهند به گزینه کاملاً موافق نمره ۴ و به کاملاً مخالف نمره صفر تعلق می‌گیرد.

پایایی این آزمون در پژوهش حاضر با استفاده از روش دو نیمه کردن ۰/۶۶ و با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۶۲ محاسبه شده است.

اعتبار. این مقیاس، اعتبار محتوای مناسبی برای نگرش به آموزش متوسطه دارا می‌باشد. راندکویست و سلتنو (۱۹۳۶) همبستگی‌هایی با بعضی ابزارهای سنجش گزارش داده‌اند که شاهدهی است بر اعتبار همزمان این مقیاس. در پژوهش حاضر جهت تعیین اعتبار آزمون از روش اعتبار همزمان استفاده شده است بدین صورت که همبستگی این آزمون با مقیاس نگرش فرزندپروری محاسبه شده است که نتایج آن به شرح ذیل می‌باشد:

همبستگی با مقیاس سلطه‌گری نگرش فرزند پروری ۰/۳۹، با مقیاس وابستگی شدید ۰/۱۹، با مقیاس بی‌اعتنایی ۰/۲۲ و با کل مقیاس ۰/۲۲ محاسبه شد که همبستگی در مقیاس سلطه‌گری در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار می‌باشد.

^۱ - Bardis

محاسبه شده است. در محاسبات فوق
 $N=100$ می‌باشد.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های تحقیق در دو بخش یافته‌های
 توصیفی و یافته‌های مربوط به فرضیه‌ها
 ارائه می‌گردد:

۱. یافته‌های توصیفی

در جدول شماره ۳ داده‌های توصیفی
 (میانگین، انحراف معیار، حداکثر و
 حداقل) نمره تفاوت زوجهای عادی و
 متقاضی طلاق در نگرشها ارائه شده است.
 با توجه به نتایج جدول ۳ ملاحظه
 می‌شود که در تمامی مقیاسهای مربوط به
 نگرشها، میانگین تفاوت زوجهای عادی
 پایین‌تر از زوجهای متقاضی طلاق
 می‌باشد.
 داده‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار،
 حداکثر و حداقل نمره تفاوت) زوجهای
 عادی و متقاضی طلاق در جدول ۴ آمده
 است.

نمره نگرش به خانواده‌گرایی از حاصل
 جمع نمره‌های که اشخاص به سؤالات
 پاسخ داده‌اند به دست می‌آید. چون
 سؤالات به صورت مثبت ذکر شده‌اند نمره
 بالا نشان دهنده نگرش قابل قبولی به
 خانواده می‌باشد.

پایایی. پایایی تصنیف ۰/۷۹ روی یک
 نمونه ۳۰ نفری از دانشجویان توسط
 باردیس ذکر شده است. جهت اعتباریابی
 این مقیاس نیز همانند مقیاس نگرش به
 آموزش و پرورش همبستگی آن با
 نگرشهای فرزندپروری محاسبه شده است
 که نتایج زیر به دست آمده است:

همبستگی این مقیاس با کل مقیاس
 فرزندپروری ۰/۱۹۱، با مقیاس بی‌اعتنایی
 ۰/۲۹۵، با مقیاس سلطه‌گری ۰/۱۷۳ و با
 مقیاس وابستگی شدید ۰/۰۳۰ به دست
 آمده است. در پژوهش حاضر پایایی این
 مقیاس با استفاده از روش دو نیمه کردن
 برابر ۰/۵۴ و آلفای کرونباخ ۰/۵۷

جدول ۳. میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل نمره تفاوت زوجهای عادی و متقاضی طلاق

تفاوت در نگرش	زوج	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
سلطه‌گری	عادی	10/93	6/69	3	20
	متقاضی طلاق	11/14	3/56	0	19

19	0	4/68	10/52	عادی	بی‌اعتنایی
20	6	3/10	13/28	متقاضی طلاق	
24	3	5/17	11/76	عادی	وابستگی شدید
26	0	4/41	12/14	متقاضی طلاق	
34	8	5/63	21/63	عادی	آموزش و پرورش
43	0	8/20	25/34	متقاضی طلاق	
38	1	7/9	17/72	عادی	خانواده‌گرایی
37	1	6/45	22/5	متقاضی طلاق	

با توجه به نتایج جدول ۴ ملاحظه می‌شود که همانند مقیاسهای نگرشها، در ارزشها نیز نمره میانگین تفاوت زوجهای عادی کمتر از زوجهای متقاضی طلاق می‌باشد. در زوجهای عادی بالاترین میانگین ۱۸/۷۸ مربوط به ارزش هنری و پایین‌ترین میانگین مربوط به ارزش مذهبی با مقدار ۱۷/۷۹ و انحراف معیار ۶/۱۲ می‌باشد. در زوجهای متقاضی طلاق ارزش اقتصادی با میانگین ۲۱/۵۸ و انحراف معیار ۵/۱۳ بالاترین نمره و ارزش مذهبی با میانگین ۱۹/۱۰ و انحراف معیار ۴/۰۹ پایین‌ترین نمره را کسب کرده‌اند.

جدول ۴: میانگین، انحراف معیار، حداکثر و حداقل نمره تفاوت زوجهای عادی و متقاضی طلاق

تفاوت در نگرش	زوج	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
اجتماعی	عادی	18/54	5/63	7	31
	متقاضی طلاق	19/22	5/19	9	31
مذهبی	عادی	17/79	6/12	8	43
	متقاضی طلاق	19/10	4/09	0	30
سیاسی	عادی	17/93	5/37	7	31
	متقاضی طلاق	19/40	4/30	9	31
نظری	عادی	18/06	5/86	8	31
	متقاضی طلاق	19/22	5/05	12	31
هنری	عادی	18/78	5/77	6	32
	متقاضی طلاق	20/46	4/45	0	26
اقتصادی	عادی	18/64	6/06	6	31

مقایسه شباهت ارزشها، و نگرشها در زوجهای عادی و متقاضی...

37	0	5/13	21/58	متقاضی طلاق	
----	---	------	-------	-------------	--

یافته‌های مربوط به فرضیه‌ها

سلطه‌گری)، نگرش به آموزش و پرورش و نگرش خانواده‌گرایی و سپس یافته‌های مربوط به نظام ارزشها (سیاسی، اجتماعی، هنری، اقتصادی، مذهبی و نظری) مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

در این قسمت یافته‌های مربوط به فرضیه‌ها ارائه می‌گردد. ابتدا یافته‌های اصلی فرضیه‌های نگرشهای فرزندپروری (وابستگی شدید، بی‌اعتنایی و

جدول ۵. نتایج تحلیل MANOVA

سطح معنی‌داری	درجه آزادی خطا	درجه آزادی	F	ارزش	آزمون
0/001	78	11	3/68	0/34	Pillais' Trace
0/001	78	11	3/68	0/65	Wilk's Lambda
0/001	78	11	3/68	0/52	Hotelling's Trace
0/001	78	11	3/68	0/52	Roy's largest Root

اینک با استفاده از نتایج جدول ۶ و همچنین مقایسه میانگینهای دو گروه به بررسی هر یک از فرضیه‌های تحقیق می‌پردازیم:

فرضیه یک. شباهت زوجهای عادی در مقیاس بی‌اعتنایی نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

با توجه به نتایج جدول ۳ میانگین نمره تفاوت زوجهای عادی در این مقیاس برابر ۲۵/۱۰ و میانگین تفاوت زوجهای

برای تجزیه و تحلیل فرضیه‌های تحقیق ابتدا آزمون MANOVA انجام شد که نتیجه آن در جدول ۵ ارائه شده است.

با توجه به نتایج جدول ۵ چون شاخصهای مختلف MANOVA همه معنی‌دار هستند بنابراین، می‌توانیم تحلیل‌های دیگری انجام دهیم تا معنی‌دار بودن تفاوت میانگینها مشخص شود. در این مورد از آزمون پیگیری اثرات بین آزمودنی استفاده شده است که نتیجه آن در جدول ذیل ارائه شده است.

متقاضی طلاق ۱۳/۲۸ به دست آمده است که نتیجه تحلیل پیگیری اثرهای بین آزمودنی (جدول ۶) تفاوت دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد. لذا این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد. به عبارت دیگر، چون تفاوت زوجهای عادی کمتر از زوجهای متقاضی طلاق می‌باشد، نتیجه می‌گیریم که شباهت زوجهای عادی بیشتر از زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

فرضیه دوم. شباهت زوجهای عادی در مقیاس سلطه‌گری نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

با توجه به نتایج جدول ۳ میانگین تفاوت زوجهای عادی در این مقیاس برابر ۹۳/۱۰

جدول ۶. نتایج تحلیل پیگیری اثرهای بین آزمودنی

شاخصهای آماری متغیر	میانگین	درجه آزادی	نسبت F	سطح معنی داری
بی اعتنایی	14	1	11/70	0/0005
سلطه‌گری	2/51	1	0/35	0/27
وابستگی شدید	2/57	1	0/27	0/30
خانواده‌گرایی	26/64	1	15/87	0
آموزش و پرورش	20/02	1	7/71	0/0035
ارزش نظری	7/28	1	1/88	0/08
ارزش اقتصادی	14/45	1	7/10	0/0045
ارزش هنری	9/41	1	7/10	0/025
ارزش اجتماعی	2/44	1	0/20	0/32
ارزش سیاسی	7/74	1	2/69	0/05
ارزش مذهبی	5/47	1	1/18	0/13

و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق برابر ۱۴/۱۱ می‌باشد اما با وجود کمتر بودن تفاوت زوجهای عادی، تحلیل پیگیری اثرهای بین آزمودنی تفاوت میانگین دو گروه را معنی‌داری نشان نمی‌دهد. لذا این فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

مقایسه سوم شباهت زوجهای عادی در مقیاس وابستگی شدید نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

با توجه به نتایج جدول ۳ میانگین تفاوت زوجهای عادی در مقیاس وابستگی شدید برابر ۱۱/۲۶ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق ۱۲/۱۴ به دست آمده است. در بررسی معنی‌داری تفاوت میانگینهای دو گروه در این مقیاس، جدول ۶ سطح معنی‌داری ۰/۳۰ را نشان می‌دهد که از ۰/۰۵ بیشتر است. بنابراین، تفاوت بین دو گروه در این مقیاس معنی‌دار نیست و این فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

پایین تر است. لذا این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد، یعنی شباهت زوجهای عادی در نگرش به آموزش و پرورش بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

فرضیه ششم. شباهت زوجهای عادی در ارزش نظری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است. میانگین تفاوت زوجهای عادی در ارزش نظری در (جدول ۴) معادل $18/06$ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی برابر $19/22$ محاسبه شده است و آزمون پیگیری اثرهای بین آزمودنی (جدول ۶) سطح معنی‌داری $0/08$ را نشان می‌دهد که از $0/05$ بیشتر است و بدین صورت این فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

فرضیه هفتم. شباهت زوجهای عادی در ارزش اقتصادی بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این ارزش است.

در مورد این فرضیه نیز با استفاده از میانگین دو گروه که در جدول ۴ ارائه شده‌اند و برابرند با $18/64$ برای تفاوت زوجهای عادی و $21/58$ برای تفاوت زوجهای متقاضی طلاق، بررسی خود را پی می‌گیریم. نتیجه پیگیری اثرهای بین آزمودنی تفاوت دو گروه را معنی‌دار نشان

فرضیه چهارم. شباهت زوجهای عادی در مقیاس بی‌اعتنایی نگرش فرزندپروری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

با توجه به میانگین تفاوت زوجهای عادی (جدول ۳) که معادل $17/72$ می‌باشد و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق که معادل $22/50$ می‌باشد، تحلیل پیگیری اثرهای بین آزمودنی تفاوت بین دو گروه را معنی‌دار نشان می‌دهد (جدول ۶). بنابراین، فرضیه چهارم مورد تأیید قرار می‌گیرد، یعنی شباهت زوجهای عادی در نگرش خانواده‌گرایی بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این مقیاس می‌باشد.

فرضیه پنجم. شباهت زوجهای عادی در نگرش به آموزش و پرورش بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

با توجه به نتایج جدول ۳ میانگین تفاوت زوجهای عادی در این نگرش برابر $21/63$ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی در این نگرش $25/34$ محاسبه شده است. تحلیل پیگیری اثرهای بین آزمودنی سطح معنی‌داری $0/0035$ را نشان می‌دهد (جدول ۶) که از $0/05$

می‌دهد، به این ترتیب این فرضیه نیز مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه هشتم. شباهت زوجهای عادی در ارزش هنری بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است. با توجه به نتایج (جدول ۴) میانگین تفاوت زوجهای عادی در ارزش هنری ۱۸/۷۸ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق برابر ۲۰/۴۶ محاسبه شده است. در بررسی معنی‌داری تفاوت بین میانگین دو گروه (جدول ۶) با سطح معنی‌داری ۰/۰۲۵ است، بنابراین، فرضیه هشتم مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه نهم. شباهت زوجهای عادی در ارزش اجتماعی بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

میانگین تفاوت زوجهای عادی در این ارزش (جدول ۴) برابر ۱۸/۵۴ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق برابر ۱۸/۸۳ می‌باشد و آزمون پیگیری اثرهای بین آزمودنی با سطح معنی‌داری ۰/۳۲ تفاوت میانگین دو گروه را معنی‌دار نشان نمی‌دهد و این فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

فرضیه دهم. شباهت زوجهای عادی در ارزش سیاسی بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق در این نگرش می‌باشد.

میانگین تفاوت زوجهای عادی در این ارزش (جدول ۴) برابر ۱۷/۹۳ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق برابر ۱۹/۴۰ اثرهای بین آزمودنی با سطح معنی‌داری ۰/۰۵ نشان می‌دهد و این فرضیه مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه یازدهم. شباهت زوجهای عادی در ارزش مذهبی بیش از شباهت زوجهای متقاضی طلاق است.

میانگین تفاوت زوجهای عادی (جدول ۴) ۱۷/۷۹ و میانگین تفاوت زوجهای متقاضی طلاق برابر ۱۹/۱۰ می‌باشد و آزمون پیگیری اثرهای بین آزمودنی با سطح معنی‌داری ۰/۱۳ تفاوت میانگین دو گروه را معنی‌دار نشان نمی‌دهد و این فرضیه مورد تأیید قرار نمی‌گیرد.

بحث و نتیجه‌گیری

با بررسی فرضیه‌های تحقیق مشاهده شد که شباهت زوجهای عادی در سه نگرش بی‌اعتنایی، خانواده‌گرایی و آموزش و پرورش و همچنین در سه ارزش سیاسی، اقتصادی و هنری بیش از

با توجه به پیشینه تحقیق، در ایران پژوهشی که در راستای موضوع مورد تحقیق حاضر باشد یافت نشد. لیکن اصفهانی (۱۳۷۱) و محمدی روزبهانی (۱۳۷۸) و کوشکی (۱۳۸۰) و... پرسشنامه آلپورت، ورنون و لیندزی را که در تحقیق حاضر به کار رفته است روی نمونه‌هایی متفاوت از موضوع این پژوهش به کار برده‌اند.

در ارتباط با موضوع طلاق نیز در بررسی تحقیقات انجام شده، تحقیقی که به بررسی این موضوع پرداخته باشد یافت نشد و تنها ملازاده (۱۳۷۲) به مقایسه ویژگیهای شخصیتی و عوامل زناشویی در زوجهای در حال طلاق و سازگار پرداخته و دریافته است که زنها و مردهای گروه در حال طلاق نسبت به گروه مقایسه در تعداد بیشتری از عوامل شخصیت تفاوت قابل ملاحظه‌ای نشان می‌دهند که فرضیه اثر مثبت همانندی بیشتر ویژگیهای شخصیتی زنها و مردها را در سازگاری زناشویی در مقابل فرضیه اثر مثبت مکمل‌گرایی تأیید می‌کند. علیرغم تفاوت متغیرهای خصوصیات شخصیتی با موضوع پژوهش حاضر در وجود شباهت بیشتر در زوجهای سازگار

زوجهای متقاضی طلاق است و در سایر موارد تفاوت میانگین دو گروه علیرغم بیشتر بودن شباهت زوجهای عادی، از لحاظ آماری معنی‌دار نبود.

دلیل این امر می‌تواند کم بودن تعداد نمونه‌ها باشد که با افزودن بر تعداد نمونه در تحقیقات بعدی می‌توان این نقیصه را برطرف نمود.

عامل دیگری را که می‌توان مؤثر دانست، وضعیت روحی آزمودنیهای گروه متقاضی طلاق به هنگام تکمیل کردن پرسشنامه‌ها می‌باشد. در نمونه ما آزمودنیها زوجهایی هستند که در آستانه طلاق قرار دارند و در شرایط بحرانی به سر می‌برند و این شرایط به طور قطع در میزان دقت و حوصله آنان اثر می‌گذارد و چه بسا که نتایج دور از واقعیتی از آنان حاصل شود.

همچنین در مورد وجود تفاوت بیشتر زوجهای متقاضی طلاق در ارزش اقتصادی و هنری می‌توان اظهار نمود که داشتن تمکن مالی باعث توجه به هنر و مسایل تفریحی و... می‌گردد و یکی از معضلاتی که خانواده‌های طلاق با آن مواجهند ضعف اقتصادی می‌باشد.

همسویی و همخوانی با نتایج فرضیه‌های مورد تأیید این پژوهش وجود دارد. همچنین جلیلیان (۱۳۷۵) در تحقیق خود به اختلاف عقاید و باورهای زوجها به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر طلاق اشاره نموده است. لازم به ذکر است که هر کدام از متغیرهای این تحقیق توسط محققانی مورد استفاده قرار گرفته‌اند اما نه در رابطه با موضوع پژوهش حاضر. از جمله، برومندنسب (۱۳۷۳) و تشکری (۱۳۷۷) ارتباط نگرشهای فرزندپروری را با چند متغیر دیگر مورد بررسی قرار داده‌اند. در تحقیقات خارجی نیز جانسون و کیلمن (۱۹۷۵) و لیوجین خوا (۱۹۹۵) به بررسی نگرشهای فرزندپروری پرداخته‌اند. همچنین در مورد نگرش به آموزش و پرورش و خانواده‌گرایی نیز هیچ تحقیقی در داخل کشور موجود نبود و در تحقیقات خارجی نیز موضوعی کاملاً مشابه موضوع این پژوهش یافت نشد. لیکن کریشان (۱۹۹۰) به بررسی عوامل مؤثر بر باروری خانواده و خانواده‌گرایی، وکیلی (۱۹۹۳) به بررسی روان تحلیلی نگرش دانش‌آموزان به آموزش و پرورش پرداخته‌اند.

در تحقیقات ایرانی موضوع شباهت ارزشها و نگرشها مورد توجه قرار نگرفته است و علیرغم اهمیتی که دارا می‌باشد مورد غفلت واقع شده است. اما در خارج از کشور مزکامب (۱۹۶۳) از اولین کسانی بود که تأثیر متقابل در روابط را مطرح کرد. وی در یک تحقیق از غریبه‌ها دعوت کرد تا آزادانه در یک آسایشگاه شبانه روزی ساکن شوند و پیش بینی می‌کرد که شباهت آنان در ارزشها و نگرشها باعث دوستی صمیمانه‌تری می‌گردد. او در این مورد به نتایج معنی‌داری دست یافت که با موضوع تحقیق حاضر همخوانی دارد. فرگاس (۱۹۸۰) می‌گوید اکثر دوستیها، ازدواجها یا روابط دوستانه بین افرادی با زمینه‌های بسیار مشابه روی می‌دهد. در پایان به تحقیقی که توسط آنتیل (۱۹۸۳) انجام شده اشاره می‌گردد او می‌گوید افراد تمایل دارند پیش از آنکه از نظر تواناییهای ذهنی به یکدیگر شبیه باشند بیشتر از نظر جسمی و اجتماعی به هم شبیه باشند. به علاوه، زن و شوهرهایی که شخصیت‌های مشابه دارند نسبت به زوجهایی که شخصیت‌های خیلی متفاوت دارند شادترند. یافته‌های تحقیقات اخیر با نتایج حاضر به نوعی همسویی دارد و می‌توان گفت

وجود شباهت در ارزشها و نگرشها می‌تواند عامل تداوم روابط صمیمانه باشد و زندگی همراه با شادمانی را در پی داشته باشد.

عکس این قضیه هم در زوجهای متقاضی طلاق مصداق دارد و می‌توان گفت یکی از عوامل مهم مؤثر در ناسازگاری و در خواست طلاق آنان وجود تفاوتها است. با این نتیجه می‌توان پیشنهادهایی از قبیل موارد ذیل ارائه داد:

۱. اعتلای سطح بینش و آگاهی عمومی جامعه در خصوص مدنظر قرار مبحث شباهتها در روابط.

۲. مشاوران و دست اندرکاران خانواده

درمانی قبل و بعد از ازدواج توجه

پرتال جامع علوم انسانی

منابع

فارسی

- آناستازی، ا. (۱۳۶۴). روان آزمایی. ترجمه: محمدنقی براهنی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- اصفهانی، زهرا (۱۳۷۱). بررسی ارزشها در دو گروه دانش‌آموزان پسر عادی و تیزهوش در شهرستانهای شاهرود. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- آدامز، کیفورد (۱۹۹۹). روانشناسی زناشویی. ترجمه: محمدرضا دژکام (۱۳۸۰). تهران: انتشارات کتاب امروز.

مقایسه شباهت ارزشها، و نگرشها در زوجهای عادی و متقاضی...

الهام پور، فوزیه (۱۳۷۹). رابطه رغبت‌های شغلی، ارزشها و نگرش دبیران متوسطه و پیش‌دانشگاهی رشته‌های نظری دزفول با عملکرد آموزشی آنان. اهواز: پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران.

برکوویتز، لئونارد (۱۹۷۲). روانشناسی اجتماعی. ترجمه: محمدحسین فرجاد و عباس محمدی اصل (۱۳۷۱). انتشارات دیبا.

برومندنسب، مسعود (۱۳۷۳). بررسی رابطه نگرشها و شیوه‌های فرزندپروری با جایگاه مهار با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان سوم راهنمایی دزفول. اهواز: پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه چمران اهواز.

تشکر، بهرام (۱۳۷۷). بررسی رابطه نگرشهای فرزندپروری، الگوی شخصیتی a، کمال‌گرایی و جزم‌گرایی والدین با اضطراب امتحان و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر سوم راهنمایی شهرآباد. اهواز: پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران.

جلیلیان، زهرا (۱۳۷۵). عوامل اجتماعی مؤثر بر درخواست طلاق در شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.

ستوده، هدایت ... (۱۳۷۹). آسیب‌شناسی اجتماعی. تهران: انتشارات آوای نور چاپ ششم. صیاد، گلشن (۱۳۷۲). بررسی طلاق و عوامل اجتماعی - جمعیت شناختی مؤثر بر آن در سالهای ۱۳۷۰ تا ۱۳۶۴ در شهرستان خوی. تهران پایان‌نامه کارشناسی جمعیت‌شناسی.

کوشکی، نصیر (۱۳۸۰). مقایسه نظام ارزشی، هوش و رغبت‌های شغلی دانش‌آموزان پسر هدایت شده به رشته‌های پنجگانه تحصیلی به عنوان اولویت اول در دبیرستانهای خرم‌آباد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز.

ملازاده، جواد (۱۳۷۲). بررسی ویژگیهای شخصیتی در رابطه با عوامل تنیدگی‌زای زناشویی در زوجهای در حال طلاق و سازگار. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی: دانشگاه تربیت مدرس.

فرگاس، جوزف. پی. (۱۹۸۰). روشهای تعامل اجتماعی. ترجمه خشایار بیگی و مهرداد فیروزبخت (۱۳۷۳). تهران: انتشارات ابجد. ۱۳۷۳.

محمدی روزبهانی، کیانوش (۱۳۷۸). بررسی نظام ارزشی و رشد اخلاقی با هویت یابی در دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه شهید چمران.

لاتین

